

צועדים

הלכות כשרות

חוברת עבודה בהלכה על פי "פניי הלכה" לתלמיד

ו. טבילת כלים - מה ולמה?

(פרק 22, הלכות א-ג, ז)

טבילת כלים. כלי אוכל, או כלים שבאים במגע עם אוכל, שיהודי קנה או קיבל מגוי - יש לטבולם במקווה כשר בברכה, כמו גוי שטובל כאשר הוא מתגייר ונכנס לעם ישראל. במצווה זו נכללים רק כלים שעשויים מחומרים מסוימים, למשל מתכת או זכוכית.

(1) לפניכם מספר תמונות. איזו תמונה במיוחד מסמלת בעיניכם התחלה חדשה? מדוע?

(2) א. קראו את הלכה א. מאילו מילים בפסוק למדו חז"ל את מצוות טבילת כלים?
ב. מדוע, לדעתכם, דווקא המים משמשים לשינוי הייעוד של הכלים?

אילו כלים צריך לטבול?

רַב יִצְחָק בֶּר יוֹסֵף זָבֵן מָנָא דְּמִרְדָּא מְגוּי, (קנה מגוי כלים שעשויים מאדמה ומגללים)
סָבַר לְהַטְבִּילָהּ. (והעריך שצריך לטבול אותם, שהרי הם כלים שנקנו מגוי)
אָמַר לִיה הָהוּא מִרְבָּנָן וְרַבִּי יַעֲקֹב נְשִׁמְיָה:
לְדִידֵי מִפְּרָשָׁא לִיה מִינֵיה דְּרַבִּי יוֹחָנָן:
כְּלֵי מִתְּכֹת אֲמורִין בְּפִרְשָׁה. (בתורה נכתבו רק כלי מתכת, ורק אותם צריך לטבול)
אָמַר רַב אָשִׁי: הֲנִי כְּלֵי זְכוּכִית, (כלי זכוכית אלו)
הוֹאִיל וְכִי נִשְׁתַּבְּרוּ יֵשׁ לָהֶן תַּקְנָה, כְּכֵלֵי מִתְּכֹת דְּמוּ.

מסכת עבודה זרה, דף עה, עמוד ב

- (3) א. לפי ציטוט זה מהגמרא, כלים מאילו חומרים חייבים בטבילה?
 ב. קראו את הלכה ב. ציינו ארבעה כלים שעשויים מחומרים שחייבים טבילה וארבעה כלים שעשויים מחומרים שאינם חייבים טבילה. בשיעור זה ישנן דוגמאות רבות לכלים, תוכלו לדפדף ולחפש רעיונות.
 ג. מה דינם של כלים שעשויים משני חומרים - חומר אחד שחייב בטבילה, וחומר שני שפטור מטבילה?

חשוב לציין: כל ההלכות הקשורות לטבילת כלים שייכות רק לכלים שיהודי קונה מגוי. אם הכלים יוצרו על ידי יהודי (כלומר, בבית מלאכה או במפעל ששייכים ליהודי), אין צורך לטבול אותם!

קראו את הלכה ג.

- (4) בהלכה זו מוגדר שכלים חייבים טבילה רק אם הם באים במגע עם האוכל כשהוא ראוי לאכילה. לפניכם רשימה של כלים. אילו מהם עונים על ההגדרה הזו? (שימו לב - גם אם הכלי עונה על ההגדרה, הוא חייב בטבילה רק אם הוא עשוי ממתכת או מזכוכית!)
 צנצנת סוכר | צלחת | פותחן קופסאות | קערת סלט | מערוך | מצקת | צנצנת לאחסון קטניות יבשות | מלחייה | תבנית אפייה | נפה | מסננת לפסטה

- (5) א. הציגו את ההלכה לגבי טבילת כלים חד־פעמיים לפי מודל מד"ט.

• מקרה: האם יש לטבול כלי אוכל חד־פעמיים?

• הדין:

• הטעם:

- ב. אמא קנתה ריבה בצנצנת זכוכית יפה, ואחרי שהריבה הסתיימה - אמא התכוונה לשמור את הצנצנת ולאחסן בה עוגיות. האם היא צריכה לטבול אותה? הציגו את שתי הדעות ואת פסיקת ההלכה.

צפו בסרטון או קראו את התקציר, וענו על השאלה שבהמשך:

החופש הגדול

רעיון היציאה מעבדות לחירות, שהוא ערך מרכזי ביהדות, מבטא את היכולת שלנו לחרוג ממסלול החיים הצפוי ולשנות אותו. כאשר אדם מתגייר ומצטרף לעם ישראל הוא טובל במקווה, ובכך מבטא את היציאה שלו מסיפור מסוים אל סיפור חדש, הסיפור היהודי; כאשר אנחנו קונים כלי אוכל, שבעזרתם נקבל כוח לתקן את העולם במלכות שדי, אנחנו מחברים אותם למטרה רוחנית שלא נכללה ביעוד המקורי שלהם, וכמו אדם שמתגייר - גם הם צריכים לעבור טבילה.

- (6) א. מתוך כל המצוות שעליהן למדתם השנה, הסבירו שתי מצוות הקשורות באוכל שמביאות לידי ביטוי ערכים חשובים לדעתכם.
 ב. כיצד כלי האוכל מסייעים במימוש ערכים אלו?

את המתכת אפשר להתיך, ומהחומר המותך ליצור כלי חדש לגמרי. הדבר מזכיר לנו את הרעיון שהוזכר בסרטון: טבילת הכלי מבטאת את עקרון החירות, שיכול לבוא לידי ביטוי בכלים שעשויים ממתכת. הגמרא שלמדתם בתחילת השיעור מציינת שמבחינה זו, הזכוכית דומה למתכת: גם אותה אפשר להתיך, כך שכלי זכוכית יכולים להיווצר בשנית ככלים חדשים, ולכן דינם יהיה כמו כלי מתכת.

(7) לפניכם מספר כלים. עבור כל אחד, הסבירו אם צריך לטבול אותו או לא, ומדוע. תוכלו להיעזר בתרשים המצורף.

א. ספל חרסינה לשתייה חמה:

ב. סכין עם ידית פלסטיק:

ג. קערת סלט מעץ:

ד. קערת סלט מזכוכית:

ה. קורצן ממתכת:

ו. כוס יין:

ז. תבנית חד־פעמית מאלומיניום:

ח. סיר:

ט. צלחת חרסינה:

י. מצקת מפלסטיק:

יא. מצקת ממתכת:

אילו כלים חייבים בטבילה?

מה היחס בין הכלי לאוכל?

- אם הכלי לא נוגע באוכל - פטור! ⚡
- אם הכלי נוגע באוכל רק בשלבי ההכנה המוקדמים - פטור! ⚡
- אם הכלי בא במגע עם האוכל, כשהוא ראוי לאכילה

חייב! ⚡

ממה עשוי הכלי?

- ממתכת או מזכוכית
- משאר החומרים - פטור! ⚡
- כלי שעשוי מכמה חומרים יוגדר לפי השימוש המרכזי בכלי

ערוך השולחן

אחד האחרונים שפסק שאין צורך לטבול כלי חשמל מכיוון שהם מחוברים לקרקע היה הרב יחיאל מיכל אפשטיין, מגדולי פוסקי ההלכה במזרח אירופה בסוף המאה ה-19, הידוע בכינויו "ערוך השולחן". הרב אפשטיין נולד בשנת 1829 (תקפ"ט) בעיר בובריסק, ולמד בישיבת וולוז'ין, שם התחבר לנצי"ב מוולוז'ין ואף התחתן עם אחותו. בהמשך הוא שימש כרב בקהילת נובהרדוק במשך 34 שנים, עד שנפטר בשנת 1908 (תקס"ח).

סדרת הספרים "ערוך השולחן" היא חיבור הלכתי המקיף את כל חלקי ההלכה. המטרה בספרים אלו היא להציג את כל שלשלת ההלכה, מהגמרא והראשונים ועד אחרוני הפוסקים, תוך הסברת טעמי הדין והיסודות שלו. סימני ההלכה בערוך השולחן כוללים גם את פסיקת ההלכה בשורה הסופית, אך הדגש בהם הוא על הדרך שעברה ההלכה עד לפסיקה זו, כך שלומד יהיו הכלים והידע להבין גם כיצד התגבשה ההלכה לאורך הזמן, עד לפסיקה לדעתו של הרב אפשטיין עצמו. עקרון פסיקה יסודי בספרי ערוך השולחן הוא המשקל הרב שניתן למנהג הקיים: הרב אפשטיין נוטה להצדיק את המציאות ההלכתית הקיימת במנהגי הקהילות השונות ולמצוא לה מקורות וסימוכים, על מנת להשאיר אותה על כנה.

חוץ מספרי ערוך השולחן, המסודרים לפי סדר השולחן ערוך, חיבר הרב אפשטיין גם את "ערוך השולחן העתיד", העוסק במצוות שאינן נוהגות בזמן הזה אך ינהגו לעתיד לבוא, כמו עבודת המקדש.

קראו את הלכה ז.

- 8) א. מדוע אין צורך לטבול כלים חשמליים? הסבירו את שני הטעמים המובאים בהלכה.
- ב. כיצד ינהג מי שרוצה להחמיר בעניין זה?
- 9) אילו מהכלים הבאים אינם נחשבים ל"כלים חשמליים", אלא חייבים בטבילה?
- קומקום חשמלי | להבים מתפרקים של מעבד מזון | מטהר מים | מחבת חשמלית | מקציף חלב | מטרפה חשמלית

צעד החוצה

- א) לשיעור הבא הביאו מהבית 3-4 כלי מטבח מסוגים שונים. השתדלו לגוון ולהביא כלים מפתיעים!

ז. טבילת כלים למעשה

(פרק 22, הלכות ד-ו)

בדקו את הכלים שהחברים בכיתה הביאו. האם יש צורך לטבול אותם או לא? מדוע?

חוזרים על העקבות

צעדים ראשונים

דוד ואנט צריכים תשובה לשני מקרים שונים: גם לכלים המקצועיים שהם קונים, וגם לכלי האוכל שבהם הם אוכלים ביתיים, בדירת האירוח ששכרו לימי היריד.

- 1) א. האם לדעתכם הם צריכים לטבול את הכלים שהם קונים ביריד? הסבירו את תשובתכם.
- ב. האם לדעתכם הם צריכים לטבול את הכלים בדירת האירוח? מדוע?

כלים חייבים בטבילה רק אם הם נקנו או התקבלו במתנה מגוי, ולכן:

1. אם הכלי עדיין שייך לגוי, למשל אם הוא השאיל או השכיר כלי ליהודי, אין צורך לטבול אותו (אבל ייתכן שצריך להכשיר אותו, כפי שלמדתם).
 2. במציאות של ימינו, כאשר הכלים מיוצרים בייצור תעשייתי במפעלים, מה שקובע הוא הבעלות על המפעל: כלים שיוצרו במפעל של יהודים, גם אם הוא בחו"ל וגם אם הפועלים הם גויים - פטורים מטבילה, אך כלים שיוצרו במפעל שבבעלותו של גוי (ואפילו אם יש לו שותף יהודי) חייבים בטבילה. מאחר שהרוב המוחלט של מפעלי ייצור הכלים בחו"ל שייכים לגויים, כלים שיוצרו בחו"ל - חייבים בטבילה בברכה, גם אם הם נקנו בארץ.
- אם אדם חייב לטבול כלים ואין לו אפשרות לעשות זאת, הוא יכול לתת אותם במתנה לגוי, וכך הם יפטרו מטבילה.

- 2) דוד ואנט הפנו לאבא שאלות לגבי מספר כלים, וגם הסבירו לו שבמקום שבו הם נמצאים אין איך לטבול כלים. עבור כל אחד מהכלים כתבו אם יש צורך לטבול אותו או לא, ואם כן - מה ניתן לעשות.

א. קערות גדולות מנירוסטה ללישת בצק עבור בית הקפה:

ב. ראשי לשה מתנתקים שעשויים מברזל, עבור בית הקפה:

ג. שני ספלי זכוכית לשתיה חמה, כי בדירת האירוח שלהם אין ספלים:

ד. קרש חיתוך מפלסטיק לסלט, כי הקרש בדירת האירוח מלוכלך מאוד:

איך טובלים כלים?

קראו את הלכות ד-ה.

(3) עבור כל אחד מהמשפטים הבאים, כתבו אם הוא נכון או לא נכון:

א.	אפשר לטבול כלים רק בתוך מקווה כשר.	נכון / לא נכון
ב.	הכלי צריך להיות כולו בתוך המים בבת אחת.	נכון / לא נכון
ג.	כלים גדולים מאוד - ניתן לטבול בשני חלקים, כמו שמגעילים אותם.	נכון / לא נכון
ד.	צריך שהכלי יהיה נקי לקראת הטבילה.	נכון / לא נכון
ה.	כל לכלוך שמקפידים להסיר נחשב לחציצה ופוסל את הטבילה, גם שאריות דבק קטנות.	נכון / לא נכון
ו.	רק מה שאנשים רגילים להקפיד להסיר מהכלי נחשב לחציצה.	נכון / לא נכון
ז.	את הכלי מטבילים בדרך שימוש, ולכן מטבילים בקבוקים רק מבחוץ.	נכון / לא נכון
ח.	יש לפרק את ידיעות הכלי מראש ולטבול אותן בנפרד.	נכון / לא נכון
ט.	את הברכה על הטבילה מברכים דווקא לפני הטבילה, ולא לאחר מכן.	נכון / לא נכון
י.	נוסח הברכה תלוי במספר הכלים שטובלים.	נכון / לא נכון

שימו לב: בהגעלת כלים למדתם שיש לפרק את החלקים של הכלים שאותם מגעילים, למשל את ידיעות הסירים, וזאת כדי לאפשר את הוצאת הטעם שבלוע בכלים. טבילת הכלי, לעומת זאת, יכולה להיעשות גם כשהחלקים מחוברים, שכן הטבילה נעשית כדרך שימוש של הכלי.

(4) סדרו את שלבי הטבילה לפי הסדר. שימו לב! שניים מהמשפטים שגויים ואינם חלק מסדר הטבילה!

1.	ניקוי הכלי והסרת תוויות ומדבקות
2.	הכנסת כל הכלי לתוך המים
3.	פירוק ידיעות הכלי
4.	ברכה על טבילת הכלים
5.	ניגוב הכלי לאחר הטבילה
6.	וידוא שהמים נוגעים בכל הכלי בבת אחת

טבילת כלים

את הכלים טובלים פעם אחת במים, מוודאים שהמים מקיפים את כל הכלי בבת אחת - והכלי טהור! עם זאת, יש הנוהגים לטבול את הכלי שלוש פעמים ולא רק פעם אחת, וזאת כחלק מהדמיון בין טבילת הכלי ובין הטבילה של אדם שמתגייר, שטובל שלוש פעמים.

ההלכה אינה מגדירה זמן מסוים ביום לטבילת הכלים, ואף מציינת במפורש שניתן לטבול כלים גם בלילה. עם זאת, אם מקווה הכלים נמצא סמוך למקווה שבו טובלות נשות המקום, מקובל שלא לטבול את הכלים בלילה, מפני הצניעות שבעניין.

↩ פרט לכלים שחייבים בטבילה לפי מה שלמדתם, יש הנוהגים לטבול כלים נוספים וחומרים נוספים. מה נהוג אצלכם?

קראו את הלכה ו.

- 5 א. האם מותר לאכול בכלים שחייבים טבילה, לפני שטבלו אותם?
- ב. מהן האפשרויות שיש לאורח במקום שבו הכלים אינם טבולים?

חשוב לציין: כשאדם מתארח בדירת אירוח או בצימר, בשעת הדחק ניתן להשתמש בכלים שבמקום גם אם האדם מניח שהם אינם טבולים (מובן שצריך להכשיר אותם, כפי שלמדתם). מלכתחילה, נכון שהאדם יביא עימו כלים כשרים וטבולים מראש.

צפו בסרטון או קראו את התקציר, וענו על השאלה שבהמשך:

שימוש באתרי שו"ת

כששואלים שאלה באתר שו"ת, יש להקפיד שהשאלה תהיה ברורה ומדויקת: השאלה צריכה להיות מנוסחת בצורה מובנת, יש להסביר היכן ומתי מתרחש המצב שעליו נשאלת השאלה, חשוב להסביר מיהו השואל, וכן מהי העדה שלו ולפי אילו מנהגים הוא נוהג.

- 6 א. בעזרת הכללים שלמדתם לשאלת שאלות, נסחו שאלה הלכתית שאתם רוצים לשאול בנושא טבילת או הכשרת כלים.
- ב. ענו על שאלות שחבריכם ניסחו, והשוו את התשובות ביניכם.

טבילת כלים שנקנו מגוי משנה את מסלול החיים שלהם, ממש כמו אדם שמתגייר ומצטרף לעם ישראל: כעת הם לא ישמשו רק לאכילה, אלא גם לייצוד רוחני וגבוה יותר, של תיקון העולם וקידושו. גם בנושא זה אנחנו רואים את החשיבות של האמצעים ואת הצורך בהקפדה ובהכשרה גם של הכלים, ולא רק של המטרות. עם סיומו של שיעור זה השלמתם למעשה את נושא כשרות הכלים, ומעתה נחזור ונעסוק בכשרות המזון עצמו.

צעד החוצה

- א) בדקו היכן באזור המגורים שלכם ישנו מקווה לכלים, והביאו איתכם את כתובתו לשיעור הבא. אם תוכלו, השתדלו לעבור במקווה עד אז ולראות אותו במו עיניכם: בדקו עד כמה הוא נגיש ומואר, האם יש בו את נוסח הברכה, האם ישנם הסברים, האם במקווה ישנם עזרים לטבילה (רשת לסכו"ם וכו'), האם הוא מונגש לנכים?
- ב) מצאו בבית שני מוצרי מזון שעל העטיפה שלהם מפורטים לפחות עשרה מרכיבים, והביאו אותם לשיעור הבא.